

Gezamenlijke visie Zeeuwse waterketen

Door Wouter van Riel (Sweco) en Jos Frijns (KWR Watercycle Research Institute)

Water in Zeeland: betrouwbaar voor iedereen en overal. Dat is de kernboodschap van de 'Visie Zeeuwse waterketen', opgesteld door de Zeeuwse gemeenten, waterschap Scheldestromen en Evides waterbedrijf. De visie beoogt een klimaatbestendige en duurzame inrichting, met aandacht voor doelmatig beheer en borging van kennis en capaciteit, waarbij de dienstverlening aan de gebruiker centraal staat.

Het samenwerkingsverband Samenwerking (Afval)waterketen Zeeland (SAZ+) bestaat uit alle Zeeuwse gemeenten (Borsele, Goes, Hulst, Kapelle, Middelburg, Noord-Beveland, Reimerswaal, Schouwen-Duiveland, Sluis, Terneuzen, Tholen, Veere, Vlissingen), waterschap Scheldestromen en Evides waterbedrijf. De samenwerking in de SAZ+ moet leiden tot kostenbesparingen in de (afval)waterketen, tot het vergroten van de kwaliteit en efficiëntie van de uitvoering van de beheertaken en het innovatievermogen, en tot vermindering van de personele kwetsbaarheid. Hiermee geeft de SAZ+ invulling aan het Bestuursakkoord Water.

In Nederland wordt binnen circa 50 regio's actief samengewerkt in de waterketen. De regionale samenwerkingsverbanden beogen kosten te besparen, kwaliteit te verbeteren en kwetsbaarheid te verminderen. De resultaten van de Visitatiecommissie Waterketen lieten zien dat grote stappen zijn gezet, maar dat druk houden op de beoogde samenwerking nodig blijft. Een gezamenlijke visie is hierbij van groot nut. Wellicht nog belangrijker is het gezamenlijk opstellen van een gedeelde en gedragen visie door alle partijen. Hiermee worden het draagvlak en de acceptatie vergroot.

In Zeeland is in 2013 gestart met de samenwerking in de afvalwaterketen tussen gemeenten en het waterschap. Na de toetreding van Evides in 2015 is de samenwerking gericht op de gehele waterketen. Dat is de aanleiding geweest om de koers van SAZ+ bij te stellen en een nieuwe visie op de Zeeuwse waterketen op te stellen¹. Gelijktijdig met dit traject werken de Provincie Zeeland en het waterschap aan het opstellen van een strategische visie water(beheer) 2050. De uitkomsten van de SAZ+ visie worden hierin meegenomen.

Om tot een gedeelde en gedragen visie te komen zijn de volgende stappen doorlopen:

1. in kaart brengen van uitdagingen en ambities door interviews met vertegenwoordigers van waterschap, waterbedrijf, gemeenten, provincie en industrie;
2. opstellen van de hoofdlijnen van de visie in een workshop met medewerkers van waterschap, waterbedrijf en gemeenten, gevolgd door terugkoppeling aan bestuurders;
3. uitwerken van de visie met het SAZ+ projectteam;
4. opstellen van de koers voor te ondernemen stappen vanuit de visie door een tweede workshop met medewerkers van waterschap, waterbedrijf en gemeenten, gevolgd door terugkoppeling aan bestuurders;
5. presentatie en vaststellen van de visie door het SAZ+ bestuurlijk overleg.

¹ Het SAZ+ visie projectteam: Wicher Worst, Bas Kole, Peter Ganzevles (SAZ+), Adri van Noorden (Waterschap Scheldestromen), Hans Geerse (Evides), Ben Sandee (Gemeente Reimerswaal), Reinier van Nispen (Provincie Zeeland).

Uitdagingen en ambities

Een aantal sleutelpersonen bij de verschillende waterketenorganisaties is geïnterviewd over de ontwikkelingen, opgaven en kansen die van invloed zijn op de huidige en toekomstige waterketen in Zeeland (zie tabel 1). De belangrijkste uitdagingen liggen op het vlak van de autonomie en capaciteit bij de organisaties. Om de ambities in tabel 1 te realiseren wordt sterk ingezet op technologische ontwikkelingen. Een belangrijke bevinding uit de interviews is het gat tussen de ambities (groeïende complexiteit van vraagstukken) en de huidige realiteit (sterke autonomie en afnemende kennis en capaciteit bij de waterketen organisaties). De waan van de dag lijkt te regeren door gebrek aan voldoende capaciteit. Ruimte om na te denken over de toekomst is daarom klein. Ook de financiële ruimte om misstappen op te vangen is nagenoeg afwezig. Bovendien is de meerwaarde van samenwerken niet direct in kosten uit te drukken, omdat dit typisch een lange termijn aspect is. Deze context kan leiden tot een situatie waarin de intrinsieke motivatie voor intensieve samenwerking ontbreekt.

Tabel 1: Uitdagingen en ambities voor de Zeeuwse waterketen

Uitdagingen	Ambities
Bestuurlijke versnippering	Slimmer werken
Sterke autonomie	Slimmer samenwerken
Geld	Afvalwater als bron
Beschikbare kennis & capaciteit	Nieuwe technieken
Aantonen meerwaarde samenwerken	Circulariteit

Hoofdpijnen van de visie

In een workshop met medewerkers van waterschap Scheldestromen, waterbedrijf Evides en gemeenten zijn de resultaten van de interviews toegelicht en zijn door de deelnemers de belangrijkste elementen voor de visie naar voren gebracht (tabel 2, Afbeelding 1). Hierbij is gekeken naar het systeem, de organisatie en de omgeving van de waterketen

Afbeelding 1: Impressie van de workshop

Allereerst werd naar voren gebracht dat samenwerking in de waterketen belangrijk is voor de hoofdtaken van de waterorganisaties: volksgezondheid en droge voeten. De waterketen komt letterlijk samen bij de burger en andere gebruikers. De dienstverlening aan de gebruiker werd dan ook centraal gesteld.

Volgens de deelnemers spreekt het voor zich dat de (toekomstige) inrichting van de waterketen klimaatbestendig en duurzaam is. Kortom, maximale scheiding van hemel- en afvalwater, en terugwinning en hergebruik van water, energie en grondstoffen.

Het beheer van de waterketen behoort kosteneffectief en transparant te zijn. En de benodigde kennis en capaciteit dienen geborgd te worden door bundeling van krachten.

Tabel 2: Hoofdelementen van de visie Zeeuwse waterketen

Burgerbetrokkenheid:	Burgers staan centraal in alle waterzaken. Er is één waterloket voor alle watervragen (inclusief drinkwater), waaronder advies over goed watergebruik en verwachtingen ten aanzien van regenwaterverwerking. Burgers bepalen mede de inrichting van de openbare ruimte en krijgen inzicht in de effectiviteit van water-dienstverlening. Zij worden gestimuleerd aan de ontwikkeling van nieuwe initiatieven bij te dragen.
Klimaat:	De waterketen is volledig klimaatbestendig ingericht. In stedelijk gebied wordt de openbare ruimte gebruikt om regenwater te bergen en af te voeren naar het buitengebied. Vitale infrastructuur is hoog aangelegd zodat er geen schade optreedt bij overstromingen. In het buitengebied wordt regenwater grotendeels vastgehouden om zout grondwater terug te dringen. Effluent van de rwzi's wordt hergebruikt (in landbouw of industrie) of op lokale wateren geloosd.
Duurzaamheid:	Afval- en hemelwater zijn maximaal gescheiden. Circulariteit staat voorop: uit afvalwater worden op de rwzi's energie en grondstoffen gewonnen. Water wordt daarnaast ook lokaal hergebruikt. Compacte zuiveringssystemen worden gebruikt in buitengebieden. Landbouw en industrie hebben een gezamenlijke strategie voor het voorkomen van lozingen van probleemstoffen. Drinkwater wordt mede decentraal gewonnen.
Demografie:	Er is ruimte voor lokaal maatwerk in krimpgebieden, zoals ontwikkeling en implementatie van kleinschalige en modulaire systemen om water te behandelen en hergebruiken. De mate van zuivering is afhankelijk van de kwaliteit en kwetsbaarheid van het ontvangende water.
Kosten:	Het beheer van de waterketen is kosteneffectief en transparant. Strategische planvorming vindt plaats met alle betrokken partijen. Hierin wordt mede gestuurd op bijdrage aan maatschappelijke meerwaarde. De kwaliteit van dienstverlening en kosten daarvoor worden naar burgers gecommuniceerd. Operationele taken worden gezamenlijk uitgevoerd. Data-analyse en -beheer zijn hierin leidend voor de keuze van maatregelen. Er is een afzetmarkt voor energie en grondstoffen die gewonnen worden uit afvalwater.
Kennis en capaciteit:	Kennis en capaciteit zijn gebundeld in één Zeeuws waterketenplatform met een formele status. Hierbinnen wordt nieuwe kennis ontwikkeld en toegepast bij lokale partijen via dynamisch inzetbare medewerkers. Kennis wordt geborgd via het lerend vermogen van de organisatie.

De resultaten van dit traject zijn als volgt verwoord in de visie Zeeuwse waterketen, met als missie: *Water in Zeeland: betrouwbaar voor iedereen en overal.*

De SAZ+ werkt aan een betrouwbare waterketen waarbij:

- de gebruiker centraal staat
- de volksgezondheid gewaarborgd is
- de inrichting klimaatbestendig is
- energie, grondstoffen en water worden hergebruikt
- participeren in ruimtelijke planvorming vanzelfsprekend is
- het beheer van de waterketen aantoonbaar doelmatig is, en
- kennis en capaciteit worden ontwikkeld.

De koers

In een tweede workshop met waterschap Scheldestromen, Evides en diverse gemeenten is de opgestelde visie verder besproken. Vervolgens hebben de deelnemers de elementen van de visie geprioriteerd en op basis daarvan de te ondernemen stappen benoemd. Omdat de toekomst onzeker is, is flexibiliteit nodig van zowel het systeem als de werkwijze. De te varen koers richt zich dan ook op het creëren en vergroten van veerkracht op de volgende vlakken:

1. Stimuleren gezamenlijke inrichting.

Een duurzame, klimaatbestendige waterketen vereist een integrale aanpak en ruimtelijke differentiatie. Het gaat om het borgen van waterbelangen in planvorming, kiezen voor lokaal maatwerk waar doelmatig, en het scheiden van afval- en hemelwater waarbij de openbare ruimte wordt gebruikt om regenwater te verwerken. Hiervoor is de wil om samen te werken nodig, en is draagvlak onder burgers en politiek vereist.

2. Versterken omgevingsbewustzijn.

Het centraal stellen van de watergebruiker vereist goede communicatie en transparantie. Het gaat om het zichtbaar maken van bekostiging van watertaken, kwaliteit van dienstverlening, het tonen van maatschappelijke meerwaarde, en het samen met burgers inrichten van de openbare ruimte. Hiervoor zijn bewustwording en een open houding belangrijk.

3. Investeren in kennisontwikkeling

Voldoende kennis en capaciteit om de waterketen doelmatig te beheren is een randvoorwaarde om alle elementen in de visie te ontwikkelen. Goed personeelsbeleid en aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden helpen hierin. De SAZ+ biedt een platform voor dynamisch inzetbare medewerkers om elkaar te ondersteunen. Dit versterkt het zelflerend vermogen.

Betrokkenheid

Er kan absoluut gesteld worden dat de visie is opgesteld met grote betrokkenheid, soms zelfs bevlogenheid. De goede opkomst en inbreng tijdens de interviews en workshops geven blijk van het feit dat het goed mogelijk is om als collectief een beeld van de toekomst boven tafel te krijgen.

De resultaten van de workshop over de koers zijn opnieuw gedeeld met de bestuurders. De visie zal vervolgens worden vastgesteld in het SAZ+ bestuurlijk overleg (gepland mei 2018). Door de visie in een handzame brochure te vatten kan de kernboodschap goed gedeeld worden met alle betrokkenen. De gezamenlijke visie geeft richting aan de toekomst van de Zeeuwse waterketen, en het SAZ+ samenwerkingsverband stelt hiertoe een uitvoeringsprogramma op.